

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ VALSTYBINĮ STUDIJŲ FONDA

2023-08-18 Nr. 4D-2023/1-564
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė 2023 m. gegužės 31 d. gavo X (toliau citatose ir tekste – Pareiškėja) skundą dėl Valstybinio studijų fondo (toliau citatose ir tekste – Fondas) pareigūnų veiksmų (neveikimo) „Dėl nesumokėtos man iki šiol ir nemokamos toliau Tikslinės išmokos, Socialinės stipendijos ir kitų kompensacijų kaip neįgaliam studentui.“

2. Pareiškėja skunde, be kita ko, nurodo:

„2022-12-29 Fondo direktoriui E. J. teikiau motyvuotą prašymą apie tai, kad Y universiteto, UAB (Y) administracija savo 2022-12-27 raštu į mano prašymą [...] informavo mane, kad man kaip neįgaliam 4 kurso studentui priklauso iki šiol nėra sumokėta tikslinė kompensacija (t. y. kompensacija nesumokėta man po 184 Eur dydžio kas mėnesį laike 4 metų) bei socialinė stipendija (t. y. nesumokėta man po 299 Eur dydžio kas mėnesį laike 4 metų), kuri turėjo būti skiriama ir išmokama man iš karto po studijų pradžios iš Fondo įstatymų nustatyta tvarka, į kurią aš tinkamai ir laiku raštu bei žodžiu, registruotais pašto prašymais kreipiausi nuo pat studijų pradžios, t. y. nuo 2019-09-01, tinkamai ir laiku informuojant E.J., jog man neturint nei banko sąskaitos, nei elektroninių valdžios vartų prisijungimų, nei el. parašo [...] privalo būti sumokėtos nurodytos kompensacijos“. Fondas „net neieško kitų galimybių kaip man sumokėti kompensacijas.“

„[...] prašiau pranešti, kodėl iki šiol man nesumokėjo už 8 mokymosi semestrus, t. y. už 4 mokslo metus ir kodėl iki šiol esu akivaizdžiai diskriminuojama dėl savo neįgalumo“.

3. Pareiškėja prašo Seimo kontrolierės „atlikti išsamų patikrinimą ir įpareigoti E. J. sumokėti visą įsiskolinimą nuo kreipimosi dienos iki šiol kartu su visais delpinigiais ir skubos tvarka mokėti toliau viską, kas man priklauso [...]. Įsiskolinimo apmokėjimą prašau įpareigoti atlikti pašto pavedimu nurodytu adresu [...]“.

TYRIMAS IR IŠVADOS

4. Seimo kontrolierė informavo Pareiškėją: „Jeigu manote, kad patiriate diskriminaciją būtent dėl negalios, turite teisę kreiptis į lygių galimybių kontrolierę (S. Konarskio g. 35, Vilnius; tel. +370 5 5050640), kuri atlieka Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo vykdymo priežiūrą.“

5. Tuometis Seimo kontrolierius Augustinas Normantas yra išnaginėjęs Pareiškėjos skundą prieš Neįgaliųjų reikalų departamentą prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau atitinkamai – NRD, SADM) ir surašęs 2020-12-04 pažymą Nr. 4D-

2020/1-1167 (toliau – Pažyma).

5.1. Minėtoje Pažymoje buvo konstatuota, kad „Kas sietina su finansinės pagalbos priemonėmis, už kurių įgyvendinimo koordinavimą atsakingas Fondas (socialine stipendija, tiksline išmoka studijų prieinamumui didinti), Vyriausybės 2017-03-01 nutarimu Nr. 149 (Vyriausybės 2020-09-23 nutarimo Nr. 1037 redakcija) patvirtinto Socialinių stipendijų skyrimo ir administravimo tvarkos aprašo [toliau citatose ir tekste – Socialinių stipendijų aprašas] 24 punkte numatyta, kad skirtą socialinę stipendiją Fondas turi pervesti į studento paraiškoje nurodytą studento mokėjimo sąskaitą kas mėnesį iki einamojo mėnesio 28 dienos įskaitytinai [...]. Vadovaujantis Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, administravimo tvarkos aprašo [toliau citatose ir tekste – Tikslinių išmokų administravimo aprašas] 14 punkto nuostatomis, tikslinė išmoka gali būti pervedama tik į tikslinę išmoką gaunančio studento vardu atidarytą atsiskaitomąją sąskaitą [...].“

5.2. Taip pat Pažymoje buvo pažymėta:

5.2.1. „17. Papildomai atkreiptinas Pareiškėjos dėmesys, kad tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateiktoje informacijoje Departamentas nurodė, jog Pareiškėja šiuo metu turi teisę pasinaudoti ne tik 50 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio tiksline išmoka specialiesiems poreikiams tenkinti bei 3,2 Vyriausybės nustatyto minimalaus gyvenimo lygio dydžio tiksline išmoka už kiekvieną semestrą studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti (už šių finansinės pagalbos priemonių įgyvendinimo koordinavimą, kaip minėta, atsakingas NRD, ir šią finansinę pagalbą, remiantis Seimo kontrolieriui pateikta informacija (dokumentais), Pareiškėja jau gauna), tačiau taip pat ir tiksline išmoka studijų prieinamumui didinti (Aprašo 5 punktas [...]) bei socialine stipendija (Mokslo ir studijų įstatymo 82¹ straipsnis) [...].

Vadovaujantis Tikslinių išmokų aprašo 3 punkto nuostatomis, tikslines išmokas aukštųjų mokyklų studentams skiria ir jų išmokėjimą administruoja Fondas [...]. Atitinkamai, pagal Socialinių stipendijų aprašo 3 punkto nuostatas, Fondas taip pat paskirsto lėšas, skirtas socialinėms stipendijoms mokėti, priima sprendimus dėl socialinių stipendijų, jas skiria ir išmoka [...].

Remiantis tyrimo metu Fondo pateikta informacija, Pareiškėja šiuo metu nėra kreipusis į Fondą dėl kurios nors Fondo administruojamos paramos rūšies, todėl Fondas neturi teisės tikrinti Pareiškėjos asmens duomenų ir vertinti jos atitiktis minėtuose teisės aktuose nustatytiems reikalavimams paramai gauti [...]. Tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateiktoje informacijoje Universitetas taip pat nurodė, kad Pareiškėja prašymų skirti socialinę stipendiją bei tiksline išmoka studijų prieinamumui didinti Fondui nepateikė [...].“

5.2.2. „NRD 2020-08-03 atsakyme buvo paaiškinta, kad Pareiškėja teisę į finansinę pagalbą įgijo nuo 2020-05-08, t. y., nuo tada, kai jai buvo nustatytas <...> ir išduotas tai patvirtinantis neįgaliojo pažymėjimas.“

5.2.3. „15.7. remiantis tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateikta informacija (dokumentais), Pareiškėja registruotu paštu 2020-10-22 pateikė Universitetui prašymą dėl finansinės pagalbos priemonių teikimo. Gavęs minėtą prašymą, Universitetas 2020-11-03 pateikė NRD papildomą paraišką dėl finansinės pagalbos, buvo paprašyta NRD reikalingos lėšų sumos atsiskaityti su Pareiškėja už 2019–2020 mokslo metų pavasario semestrą nuo 2020-05-08 iki 2020-08-31. NRD 2020-11-06 skyrė Universitetui lėšas pagal pateiktą paraišką.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju Departamentas, sužinojęs apie Pareiškėjos problemą, laikydamasis pirmiau minėto *neįgalumo kompensavimo principo*, tinkamai vykdė Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies 4 punkte, Nuostatų 9.3 ir 10.9 punktuose, Aprašo 18 punkte reglamentuojamas funkcijas, susijusias su neįgalųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimo organizavimu, asmenų prašymų (skundų) nagrinėjimu ir pan. Konstatuoti, kad NRD pagal kompetenciją nesiėmė priemonių Pareiškėjos problemai, susijusiai su finansinės pagalbos priemonių Pareiškėjai (kaip asmeniui su negalia, studijuojančiam aukštojoje mokykloje) teikimu, spręsti, nėra pagrindo;

15.8. pažymėtina, kad 2020-11-06 Universitetas su AB Lietuvos paštu pasirašė paslaugų teikimo sutartį dėl pinigų perlaidų išmokėjimo Pareiškėjai pašto skyriuje [...]. Universitetas pateikė Seimo kontrolieriui AB Lietuvos pašto perlaidos Nr. 328 kopiją, patvirtinančią Universiteto

atsiskaitymo su Pareiškėja faktą [...].“

5.2.4. „18. Seimo kontrolierius taip pat papildomai atkreipia dėmesį, kad Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 3 straipsnio 11 punkte reglamentuojamas *skirtingų poreikių tenkinimo* principas, reiškiantis, kad asmenys su negalia sudaro labai įvairialypę visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, turi būti atsižvelgiama į skirtingus asmenų su negalia poreikius.

Svarbu pažymėti, kad Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti pagrindiniai principai, kuriais turi būti vadovujamasi teisėkūroje, vieni jų – *pagarbos asmens teisėms ir laisvėms* principas, reiškiantis, kad teisės aktų nuostatos turi užtikrinti ir negali paneigti Konstitucijoje, Europos Sąjungos teisės aktuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų asmens teisių ir laisvių, teisėtų interesų; taip pat *aiškumo* principas, reiškiantis, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas; *sistemiškumo* principas, reiškiantis, kad teisės normos turi derėti tarpusavyje, žemesnės teisinės galios teisės aktai neturi prieštarauti aukštesnės teisinės galios teisės aktams, įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai turi būti rengiami ir priimami taip, kad įsigaliojūt kartu su įstatymu arba atskiromis jo nuostatomis, kurias įgyvendinti yra skirti šie teisės aktai.

Vadovaujantis Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 26 straipsnio 5 dalies teisės normomis, finansinės pagalbos priemonių teikimą reglamentuoja šis įstatymas ir kiti teisės aktai. Mokslo ir studijų įstatymo 82 straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad Vyriausybės nustatyta tvarka iš valstybės biudžeto lėšų aukštųjų mokyklų studentams gali būti teikiama parama. Atsižvelgiant į tai, Vyriausybė 2006-08-29 nutarimu Nr. 831 (Vyriausybės 2019-08-28 nutarimo Nr. 900 redakcija) patvirtino Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašą [toliau citatose ir tekste – Aprašas], kuris nustato asmenų su negalia, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, teikiamas finansinės pagalbos priemones ir jų dydžius, šių priemonių skyrimo sąlygas, teikimo ir nutraukimo tvarką, taip pat finansinės pagalbos priemonių finansavimo ir atsiskaitymo už gautų lėšų naudojimą tvarką [...].

Atkreiptinas dėmesys, kad nors Aprašo 8.3, 23 ir kituose šio teisės akto punktuose nėra tiesiogiai nustatyta, kad parama studentui yra išmokama būtent į kredito įstaigos sąskaitą, tačiau Aprašo 8.3 punkto nuostata iš esmės įpareigoja asmenį teikiant prašymą, be kitų duomenų, nurodyti ir mokėjimo įstaigos, kredito įstaigos ar kito mokėjimo paslaugų teikėjo pavadinimą ir sąskaitos numerį. [...].

Vadovaujantis dabartiniu teisiniu reglamentavimu (ypač atkreipiant dėmesį į Aprašo 8.3 punkte įtvirtintus reikalavimus prašymo turiniui), vienintelis (Apraše netiesiogiai įtvirtintas) finansinės pagalbos priemonių išmokėjimo būdas yra lėšų pervedimas į studento sąskaitą kredito (mokėjimo) įstaigoje. Nei Apraše, nei kituose teisės aktuose nėra įtvirtintos galimybės Universitetui mokėti finansinę paramą kitais alternatyviais būdais (pavyzdžiui, pinigų perlaida per AB Lietuvos pašta, grynaisiais pinigais ar pan.). Tai įpareigoja studijuojantį asmenį su negalia prieš teikiant prašymą dėl finansinės paramos sudaryti sutartį su banku arba kita kredito įstaiga, kad vėliau galėtų prašyme nurodyti būtent kredito (mokėjimo) įstaigos duomenis ir sąskaitos numerį. Pažymėtina, kad Departamentas 2020-10-05 rašte Nr. (1.17)-SD-1294 Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai taip pat akcentavo, jog „[...] nustatytas finansinės pagalbos priemonės išmokėjimo būdas – pervedimas į sąskaitas – kartu reiškia ir įsipareigojimą finansinės pagalbos priemonių gavėjui sudaryti banko ar kitos kredito įstaigos sąskaitos sutartį [...], nes asmuo norėdamas įgyvendinti teisę į finansinės pagalbos priemonių gavimą, neturi kito pasirinkimo, kaip tik sudaryti minėtą sutartį“, „[...] tai galėtų pažeisti CK 6.156 str. įtvirtintą sutarties laisvės principą“ ir kad „joks įstatymas nenustato pareigos sudaryti banko ar kitos kredito mokėjimo įstaigos sąskaitos sutartį“ [...].

Kas sietina su finansinės pagalbos priemonėmis, už kurių įgyvendinimo koordinavimą atsakingas Fondas (socialine stipendija, tikslinė išmoka studijų prieinamumui didinti), Vyriausybės 2017-03-01 nutarimu Nr. 149 (Vyriausybės 2020-09-23 nutarimo Nr. 1037 redakcija) patvirtinto Socialinių stipendijų aprašo 24 punkte numatyta, kad skirtą socialinę stipendiją Fondas turi pervesti į studento paraiškoje nurodytą studento mokėjimo sąskaitą [...]. Vadovaujantis Tikslinių išmokų

administravimo tvarkos aprašo 14 punkto nuostatomis, tikslinė išmoka gali būti pervedama tik į tikslinę išmoką gaunančio studento vardu atidarytą atsiskaitomąją sąskaitą [...].

Taikant teisės analogiją, šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į Konstitucinio Teismo doktriną, kurioje buvo akcentuota, jog „[...] negali būti nustatytas [...] toks teisinis reguliavimas, kad Konstitucijoje garantuotos asmens, kuris dėl sveikatos sutrikimų (ligos, nelaimingo atsitikimo, profesinės ligos, įgimtų sveikatos sutrikimų ir pan.) laikinai ar nuolat neįgijo arba neteko galimybių apsirūpinti iš darbo ar verslo pajamų, arba šios galimybės jam labai sumažėjo, teisės į invalidumo pensiją įgijimas ir jos išlaikymas būtų susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis, kurių nors institucijų ar pareigūnų subjektyviais sprendimais arba kitomis aplinkybėmis“, „[...] įstatymų leidėjas, įtvirtindamas asmenų [...] teisę gauti [...] pašalpą įstatymo numatytais atvejais ir sąlygomis, suteikė suinteresuotiems asmenims lūkestį, kad įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamos [...] pašalpos bus mokamos be papildomų sąlygų, sudarančių prielaidas neproporcingai pasunkinti minėtos teisės įgyvendinimą“ ir kad „Nuostatų 61 punktas [...] tiek, kiek jame nustačius, kad „ligos [...] pašalpos pervedamos į pašalpos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas ligos pašalpas jų gavėjams, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui“ (pažymos 11.2 punktas). Konstitucinis Teismas savo praktikoje taip pat yra pažymėjęs, kad „[...] poįstatyminiu teisės aktu negalima pakeisti įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios konkuruotų su įstatymo normomis, taip pat kad pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu, [...]“ (pažymos 11.1 punktas).

Apibendrinant, Seimo kontrolieriaus įsitikinimu, Apraše įtvirtintas teisinis reglamentavimas, aiškiai nenustatantis konkrečių atsiskaitymo su studentu būdų ir netiesiogiai numatantis vienintelį finansinės pagalbos priemonių išmokėjimo būdą – pavedimą į studento sąskaitą kredito (mokėjimo) įstaigoje, taip pat Socialinių stipendijų apraše, Tikslinių išmokų administravimo tvarkos apraše įtvirtintas teisinis reguliavimas, nenumatantis alternatyvių atsiskaitymo su studijuojančiu asmeniu su negalia būdų (tik vienintelį būdą – pavedimą į studento sąskaitą kredito (mokėjimo) įstaigoje), apsunkina (riboja) šių studentų galimybes įgyvendinti įstatymuose įtvirtintą jų teisę į finansinę paramą, nedera su *neįgalumo kompensavimo, skirtingų poreikių tenkinimo, pagarbos asmens teisėms ir laisvėms, aiškumo, sistemiškumo*, taip pat *atsakingo valdymo* principais, todėl turėtų būti tikslinamas. [...].

Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad nei Apraše, nei kituose aukščiau paminėtuose teisės aktuose nėra nustatyta, kokius veiksmus įgalioti atlikti Departamento, aukštosios mokyklos darbuotojai tuo atveju, kai asmuo, kuriam paskirta finansinės pagalbos priemonė, prašyme skirti finansinę pagalbą nepraneša apie asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje, į kurią turėtų būti atlikti mokėjimai. Tokiu atveju nepagrįstai sukuriama šiame skunde aprašyta situacija, kai finansinės pagalbos priemonė asmeniui yra/gali būti paskirta, tačiau nemokama trūkstant Apraše nurodytų duomenų. Galimai nepagrįstai Apraše nesant nustatytų konkrečių paskirtos finansinės pagalbos priemonės galimo nemokėjimo atvejų bei šios problemos sprendimo būdų, išvelgtinas teisėkūros principų – pagarbos asmens teisėms ir laisvėms, aiškumo, sistemiškumo principų pažeidimas. Konstitucinis Teismas savo 2011-07-07 nutarime yra pažymėjęs, kad „[...] vidinė teisės sistemos darna, kurią suponuoja konstitucinis teisinės valstybės principas, yra *inter alia* susijusi su teisės spragomis, t. y. teisinio reguliavimo trūkumu, *inter alia* legislatyvine omisija. Konstitucinis Teismas 2006-08-08 sprendime, 2010-11-29 nutarime yra konstatavęs, kad teisės spragų (neiškiriančios legislyvinės omisijos) pašalinimas yra atitinkamo (kompetentingo) teisėkūros subjekto kompetencijos dalykas. Be to, Konstitucinis Teismas 2006-08-08 sprendime, 2007-06-07, 2010-11-29 nutarimuose yra konstatavęs: galutinai pašalinti teisės spragas galima tik teisę kuriančioms institucijoms išleidus atitinkamus teisės aktus“.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, bei atkreipiant dėmesį, kad Vyriausybės kompetencijai priskirtina koordinuoti ministerijų veiklą, rengti ir teikti Seimui svarstyti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus [...] ir kad, Seimo kontrolieriaus turimomis žiniomis, Švietimo, mokslo ir sporto

ministerija Vyriausybei 2020-10-14 pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 82 straipsnio pakeitimo ir papildymo 82² straipsniu įstatymo projekto“ projektą, kuriuo siekiama Mokslo ir studijų įstatyme nustatyti finansinės paramos–stipendijos neįgaliajam pagrindą, sąlygas ir dydį, centralizuoti finansinės paramos neįgaliesiems studentams teikimą, suvienodinti išmokų sąlygas ir pan. [...], taip pat siekiant pašalinti šiuo metu aktualaus teisinio reguliavimo trūkumus, spragas, Vyriausybei teiktina rekomendacija.“

5.3. Seimo kontrolierius Lietuvos Respublikos Vyriausybei rekomendavo „imtis priemonių tobulinti Apraše (prireikus – ir kituose teisės aktuose) įtvirtintą teisinį reglamentavimą, susijusį su finansinės pagalbos priemonių neįgaliesiems studentams, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, mokėjimo būdais, atsižvelgiant į neįgalumo kompensavimo, skirtingų poreikių tenkinimo, pagarbos asmens teisėms ir laisvėms, aiškumo, sistemiškumo, taip pat atsakingo valdymo principus, nustatant: 1) konkrečius finansinės pagalbos priemonių galimo nemokėjimo atvejus bei šios problemos sprendimo būdus, t. y., kokius veiksmus įgaliojami atlikti NRD, aukštosios mokyklos darbuotojai tuo atveju, kai asmuo, kuriam paskirta / gali būti paskirta finansinės pagalbos priemonė, prašyme skirti priemonę nepraneša apie asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje, į kurią turėtų būti atlikti mokėjimai, ir (arba) pateikia ne visus reikalingus dokumentus; 2) daugiau nei vieną finansinės pagalbos priemonių mokėjimo (gavimo) būdą.“

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – ŠMSM), informuodama apie pirmiau nurodytų rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus (2020-12-28 raštas SR-5930), pranešė, kad „ŠMSM pagal jai priskirtą kompetenciją pažymi, kad Lietuvos Respublikos Seimui 2020-11-03 LRV yra pateikusi Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą toliau citatose ir tekste – Įstatymas] „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 76, 82, 82-1 straipsnių pakeitimo ir papildymo 82-2 straipsniu įstatymo projekto pateikimo Seimui“ (registracijos Nr. 2020-22871) (toliau – Įstatymo projektas).“

ŠMSM taip pat paaiškino, kad „Šiuo metu, norėdamas gauti visą valstybės skiriamą paramą, neįgalus studentas turi kreiptis į dvi skirtingas įstaigas, pildyti skirtingus prašymus. Pažymėtina, kad skiriasi šių prašymų priėmimo laikas, sąlygos išmokai gauti, mokėjimo tvarka. Parengtu Įstatymo projektu siekiama ne tik įstatymu nustatyti finansinės paramos – stipendijos neįgaliajam – pagrindą, sąlygas ir dydį, bet ir sujungti visas minėtas išmokas, taip panaikinant institucijų funkcijų dubliavimą, racionaliau naudoti valstybės biudžeto lėšas. Seimui pritarus Įstatymo projektui, studentui būtų mokama viena išmoka – stipendija neįgaliajam, kurią administruotų viena įstaiga – Fondas. Įstatymo projektu siūloma nustatyti stipendijos neįgaliajam dydį – 13,33 BSI per mėnesį (519,87 Eur). Ši suma gaunama sudėjus visų keturių neįgaliesiems studentams šiuo metu mokamų išmokų dydžius. Taip būtų palengvinta administracinė našta, tenkanti studentui; visą skirtą paramą asmuo gautų vienu metu, kreipęsis į vieną instituciją, todėl parama taptų labiau prieinama.

Seimui priėmus Įstatymo projektą, neteks galios Socialinių stipendijų aprašas [...], Aprašas, Tikslinių išmokų aprašas“.

„ŠMSM nuomone, Seimui priėmus Įstatymo projektą, Aprašas neteks galios, ir, kad būtų netikslinga tobulinti Apraše (ir kituose teisės aktuose) įtvirtintą teisinį reglamentavimą, susijusį su finansinės pagalbos priemonių neįgaliesiems studentams, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, mokėjimo būdais, kol Įstatymo projektas yra svarstomas Seime. Patvirtinus Įstatymo projektą, bus rengiamas naujas Aprašas dėl finansinės pagalbos priemonių neįgaliesiems studentams, studijuojantiems aukštosiose mokyklose. Pagal Įstatymo projektą „stipendijų neįgaliesiems skyrimo ir administravimo tvarką nustato Vyriausybė“, tad LRV nutarimu bus tvirtinamas naujas Aprašas dėl finansinės pagalbos priemonių neįgaliesiems studentams, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, kuriame turės būti numatyti mokėjimo būdai neįgaliesiems studentams“ (SADM pateikė Seimo kontrolieriui analogišką nuomonę).

6. Seimo kontrolierė, atsižvelgusi į pirmiau nurodytas aplinkybes, kreipėsi į:

6.1. Fondą, prašydama informuoti, ar Pareiškėjai priklauso tikslinė kompensacija, socialinė

stipendija, kitos išmokos, jeigu taip – už kurį laikotarpį; pateikti motyvuotus paaiškinimus: 1) ar Pareiškėjai buvo išmokėtos, mokamos išmokos (tikslinė kompensacija, socialinė stipendija, kt.), jeigu ne, nurodyti motyvuotas priežastis; 2) jeigu Pareiškėjai nemokamos pirmiau nurodytos išmokos dėl to, kad ji nenurodė banko sąskaitos, nurodyti teisės aktų reikalavimus, kuriais remiantis, Fondui galimai suteikta teisė tokiu atveju nemokėti išmokų; 3) kokių priemonių ėmėsi Fondas, kad Pareiškėjai būtų mokamos jai priklausančios išmokos (neturint banko sąskaitos), jeigu nesiėmė – nurodyti motyvuotas priežastis ir kt.

6.2. ŠMSM – informuoti, kodėl iki šiol galimai nesiimta priemonių teisiniam reglamentavimui tobulinti, įgyvendinant Seimo kontrolieriaus rekomendacijas, nurodytas pažymos 5 punkte, paaiškinti Įstatymo projekto priėmimo, poįstatyminių teisės aktų keitimo eigą.

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

7. Iš Fondo Seimo kontrolieriui pateiktos informacijos, paaiškinimų nustatyta:

7.1. „Vadovaujantis Įstatymu, Fondo nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993-07-21 nutarimu Nr. 540 [...] (toliau – Nuostatai), Socialinių stipendijų aprašu ir Aprašu, Fondas skiria ir administruoja tikslines išmokas (Aprašo 6 punktas) ir socialines stipendijas (Socialinių stipendijų aprašo 3 punktas). Tikslines kompensacijas, vadovaujantis Aprašo 12 ir 18 punktais, skiria aukštosios mokyklos, o koordinuoja – NRD. Todėl Fondas teikia prašomą informaciją tik pagal teisės aktais priskirtą kompetenciją, o būtent apie socialinių stipendijų ir tikslinių išmokų (toliau kartu – finansinė parama) skyrimą.

Vadovaujantis Nuostatais, Fondas yra įstaiga prie ŠMSM, kurios tikslas, be kita ko, administruoti finansinę paramą studentams. Fondo veiklos uždavinys – įgyvendinti švietimo politiką, siekti aukštojo mokslo ir profesinio mokymo kokybės ir prieinamumo, administruojant šiam tikslui skirtus valstybės išteklius. Remiantis šiomis nuostatomis, Fondas nėra politiką formuojanti įstaiga, o savo veikloje vadovaujasi ŠMSM, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytais ir patvirtintomis tvarkomis bei Lietuvos Respublikos įstatymais.

Be administravimo tvarką nustatančių teisės aktų, Fondas, kaip viešąjį administravimą vykdanči institucija, savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu (toliau – VAĮ). VAĮ 3 straipsnis nustato principus, kuriais privalo vadovautis viešojo administravimo subjektai.

Pažymėtina, kad finansinės paramos skyrimo ir administravimo taisyklės yra nustatytos atitinkamai Socialinių stipendijų apraše, Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, skyrimo tvarkos apraše, patvirtintame ŠMSM 2011-08-12 įsakymu Nr. V-1666 [...] [toliau citatose ir tekste – Tikslinių išmokų aprašas] ir Tikslinių išmokų administravimo apraše.

Iki 2020-09-29, t.y. iki Socialinių stipendijų aprašo įsigaliojimo, socialinės stipendijos buvo skiriamos ir administruojamos vadovaujantis Socialinių stipendijų aukštųjų mokyklų studentams skyrimo ir administravimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-12-23 nutarimu Nr. 1801 [...] bei Socialinių stipendijų skyrimo nuostatais, patvirtintais Fondo direktoriaus 2010-01-14 įsakymu Nr. V1-6 [...], tačiau po 2020-09-29 socialinių stipendijų administravimo tvarka susijusi su prašymų skirti socialinę stipendiją pateikimu, duomenų patikra, sprendimų priėmimu ir paskirtų stipendijų išmokėjimu esmingai nesikeitė.

Minėti teisės aktai nustato aiškius kriterijus, kur, kada ir kaip turi kreiptis asmenys, siekiantys gauti finansinę paramą, taip pat numato Fondo veiksmus, kuriuos jis privalo atlikti vertindamas gautus prašymus, nustato Fondo teisę gauti ir tvarkyti besikreipiančių asmenų asmens duomenis. Tokiu būdu įgyvendinami VAĮ 3 straipsnyje numatyti įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principai.“

7.2. „Pareiškėja nėra pateikusi Fondui prašymo skirti finansinę paramą tokiu būdu, forma ir terminais, kokius nustato atitinkamos paramos rūšies skyrimą reglamentuojantys teisės aktai. Apie finansinės paramos skyrimo tvarką Pareiškėja buvo informuota [...] [pvz., 2019-09-10 raštas Nr. ES1-138 „Dėl prašymų skirti paskolą ir tikslinę išmoką“, 2023-01-11 raštas Nr. R2-66 “Dėl

tikslinių išmokų ir socialinių stipendijų skyrimo“], tačiau jos nesilaikė ir Fondas iki šiol nėra gavęs nė vieno tinkamai pateikto Pareiškėjos prašymo skirti finansinę paramą.“

7.3. „Prašymai skirti finansinę paramą yra teikiami elektroniniu būdu. Prašymą teikiantis asmuo yra identifikuojamas naudojantis elektroninės valdžios vartų priemonėmis, vėliau prašymo nagrinėjimo metu asmens duomenys yra tikrinami valstybės registruose ir informacinėse sistemose. Atkreiptinas dėmesys, kad būtent tinkamas asmens identifikavimas sudaro prielaidas automatiniam duomenų patikrinimui ir asmuo neturi prievolės pristatyti įstaigų (būtent Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, aukštosios mokyklos ir t.t.) išduotų ir patvirtintų dokumentų, taip sumažinant administracinę našą dėl paramos skyrimo besikreipiančiam asmeniui, taip pat užtikrinant VAĮ įtvirtintą proporcingumo principą. Prašymas, pateiktas laikantis teisės aktų reikalavimų, sudaro pagrindą Fondui tikrinti prašymą pateikusių asmens duomenis numatytuose registruose ir informacinėse sistemose siekiant nustatyti ar prašymą pateikęs asmuo atitinka kriterijus paramai gauti. Paramos skyrimą ir administravimą reglamentuojantys teisės aktai sudaro teisinį pagrindą Fondui gauti ir tvarkyti asmens duomenis.

Pažymėtina, kad Fondas neturi teisės nepažeisdamas finansinės paramos skyrimo ir administravimo reikalavimų bei VAĮ nustatytų principų priimti, nagrinėti ir skirti finansinę paramą asmenims, nesilaikantiems teisės aktuose nustatytos prašymų pateikimo tvarkos. Dėl to Pareiškėjos duomenys niekada nebuvo tikrinami finansinės paramos teikimą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta apimtimi ir nebuvo vertinama, ar Pareiškėja atitinka sąlygas finansinei paramai gauti. Todėl atsakyti į Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus klausimą, ar Pareiškėjai priklauso tikslinė išmoka ir/ar socialinė stipendija Fondas negali.“

7.4. „Papildomai Fondas pažymi, kad finansinė parama yra išmokama į studento nurodytą banko sąskaitą. Banko sąskaitos nurodymas teikiant prašymą skirti finansinę paramą yra privalomas pagal patvirtintą prašymo formą, o sąskaitos nenurodžius, toks prašymas nebūtų laikomas pateiktu tinkamai (kadangi prašymai teikiami el. būdu prisijungus prie informacinės sistemos, nepilnai užpildytas prašymas negalėtų būti pateiktas). Tačiau pabrėžtina, kad Pareiškėja nėra pateikusi nė vieno prašymo skirti finansinę paramą, todėl parama pareiškėjai nemokama ne dėl banko sąskaitos neturėjimo ar nepateikimo, o dėl to, kad išmokos jai nėra paskirtos teisės aktų nustatyta tvarka. Papildomai Fondas atkreipia dėmesį, kad Tikslinių išmokų administravimo aprašo 14 punktas, o taip pat Socialinių stipendijų aprašo 30 punktas nustato, kad paskirta parama yra išmokama į studento asmeninę banko sąskaitą. Vadovaujantis šiomis nuostatomis, Fondas neturi teisės paskirtos finansinės paramos mokėti kitais būdais (pvz. pinigėmis perlaidomis, išmokant grynaisiais ir pan).“

7.5. „Pareiškėja buvo ne kartą informuota apie galiojančią tvarką, taip pat paramos išmokėjimo tik į banko sąskaitą tvarką. Atkreiptinas ypatingas dėmesys, kad paramos išmokėjimas pavedimu į banko sąskaitą nėra savitiksliis.

Pirma, tokiu būdu yra užtikrinama, kad finansinė parama bus pervedama į asmenų, kuriems ji paskirta, prašyme nurodytas banko sąskaitas. Fondas neturi priemonių kontroliuoti, kas faktiškai atsiims pinigine perlaida siunčiamas lėšas, todėl ženkliai didėja rizika, kad finansinė parama naudosis ne tie asmenys, kuriems ji buvo paskirta. Negana to, bankiniai pavedimai leidžia užtikrinti ir Fondo kaip biudžetinės įstaigos veiklos skaidrumą ir atsekamumą. Pavedimai yra atliekami įgyvendinant dvigubą kontrolę, juos tvirtina Fondo direktorius ir Finansų ir apskaitos skyriaus vedėjas, kontrolę vykdo atitinkamą paramos rūšį administruojančio padalinio vedėjas. Tokiu būdu yra užtikrinamas skaidrus ir aiškus valstybės ir šiuo atveju Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimas, užtikrinamas priimtų sprendimų ir išmokėjimų atsekamumas.

Antra, nuo 2009 metų, kai Fondas pradėjo administruoti socialines stipendijas ir nuo 2013 metų, kai buvo pradėtos teikti tikslinės išmokos, Fondas nesulaukė reikšmingo skaičiaus pageidavimų gauti finansinę paramą kitu būdu, nei pervedant į banko sąskaitą. Priešingai, finansinės paramos išmokėjimas bankiniu pavedimu mažina tiek paramos administravimo kaštus, tiek supaprastina paramos gavimą asmenims, kuriems ji yra paskirta: asmuo neprivalo eiti į pašto skyrių ar kitą pinigines perlaidas administruojančią įstaigą.

Pastaruosius penkerius metus Pareiškėja buvo vienintelis asmuo, primygtinai

pageidaujantis finansinę paramą gauti alternatyviais būdais, o daugiau išorės signalų apie tai, kad esamas paramos išmokėjimo būdas gali būti diskriminacinis, nepatogus, neprieinamas ar kitaip ydingas, Fondas negavo. Atsižvelgiant į tai Pareiškėjos pageidavimas dėl išmokos mokėjimo įvertintas kaip neatitinkantis VAI įtvirtinto proporcingumo principo ir papildomų veiksmų šios situacijos sprendimui Fondas nesiėmė.“

8. Iš ŠMSM Seimo kontrolierei pateiktų paaiškinimų nustatyta:

8.1. „Įstatymo 82¹ straipsnis nustato socialinių stipendijų dydį, pagrindines stipendijų skyrimo sąlygas ir kriterijus, taip pat nustato, kad socialinių stipendijų skyrimo ir administravimo tvarką nustato Vyriausybė. Įgyvendinant Įstatymo nuostatas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020-09-23 nutarimu Nr. 1037 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017-03-01 nutarimo Nr. 149 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“ patvirtintas Socialinių stipendijų tvarkos aprašas.

Tikslinių išmokų neįgaliesiems mokėjimo tvarką reglamentuoja Tikslinių išmokų aprašas.

Socialinės stipendijos yra skiriamos ir mokamos iš šiam tikslui skirtų valstybės biudžeto lėšų, tikslinės išmokos neįgaliesiems skiriamos ir mokamos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Tiek vienu, tiek kitu atveju viešųjų išteklių naudojimui yra taikomi aukšti skaidrumo ir teisėtumo reikalavimai. Siekiant mažinti paramos administravimo našta, užtikrinti paramos skaidrumą ir atsekamumą, taip pat siekiant supaprastinti paramos gavimą asmenis, pasirinktas vienintelis paramos mokėjimo būdas, ją pervedant į paramos gavėjo sąskaitą. Paramos išmokėjimas bankiniu pavedimu mažina tiek paramos administravimo kaštus, tiek supaprastina paramos gavimą asmenims, kuriems ji yra paskirta (asmuo neprivalo eiti į pašto skyrių ar kitą pinigines perlaidas administruojančią įstaigą) ir padeda užtikrinti, kad paramą gaus tie asmenys, kuriems ta parama yra paskirta. Šiam tikslui parama išmokama tik į asmeninę studento, kuriam konkreti išmoka buvo paskirta, sąskaitą. Fondas neturi priemonių kontroliuoti, kas faktiškai atsiims pinigine perlaida siunčiamas lėšas, todėl ženkliai didėja rizika, kad finansine parama naudosis ne tie asmenys, kuriems ji buvo paskirta. Bankiniai pavedimai leidžia užtikrinti ir Valstybinio studijų fondo kaip biudžetinės įstaigos veiklos skaidrumą ir atsekamumą. Pavedimai yra atliekami įgyvendinant dvigubą kontrolę, juos tvirtina Fondo direktorius ir Fondo Finansų ir apskaitos skyriaus vedėjas, kontrolę vykdo atitinkamą paramos rūšį administruojančio padalinio vedėjas. Tokiu būdu yra užtikrinamas skaidrus ir aiškus valstybės ir, šiuo atveju, Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų panaudojimas, užtikrinamas priimtų sprendimų ir išmokėjimų atsekamumas.

Pažymėtina, kad rengiant teisės aktus ir jų pakeitimus konsultuojamasi su suinteresuotomis institucijomis – ministerijomis, Lietuvos studentų sąjunga, aukštosiomis mokyklomis ir kitomis institucijomis. Aukščiau paminėtų teisės aktų derinimo metu nebuvo išsakytas poreikis ir siūlymai taikyti papildomą socialinės stipendijos ar tikslinės išmokos mokėjimo būdą.

Taip pat informuojame, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2020-10-28 nutarimu Nr. 1214 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 76, 82, 82¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo 82² straipsniu įstatymo projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“¹ pateikė Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti Įstatymo projektą, tačiau šis įstatymas Seime priimtas nebuvo.“

Tyrimui reikšmingi Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai

9. Įstatymai:

9.1. *Mokslo ir studijų įstatymo* (toliau – Įstatymas) 82 *straipsnio 4 dalis* – „Vyriausybės nustatyta tvarka iš valstybės biudžeto lėšų aukštųjų mokyklų studentams gali būti teikiama parama.“

9.2. *Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo*:

3 *straipsnio 11 punktas* – „Neįgaliųjų socialinė integracija organizuojama vadovaujantis šiais principais: [...] 11) skirtingų poreikių tenkinimo – neįgalieji sudaro labai įvairialypę

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d5f877611dc711eb9604df942ee8e443?jfwid=12eg56cpl0>.

visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, atsižvelgiama į skirtingus neįgalųjų poreikius.“

26 straipsnis – „1. Skiriamos šios finansinės pagalbos priemonių neįgaliesiems rūšys: socialinė pinigine parama, tikslinės kompensacijos ir išmokos bei lengvatos. 2. Socialinė pinigine parama skiriama siekiant užtikrinti neįgalųjų materialinės padėties garantijas. 3. Tikslinės kompensacijos ir išmokos skiriamos siekiant neįgaliesiems kompensuoti specialiųjų poreikių tenkinimo išlaidas. [...]. 5. Finansinės pagalbos priemonių teikimą reglamentuoja šis Įstatymas ir kiti teisės aktai.“

9.3. Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnis – „1. Teisėkūros principai išreiškia tam tikrus imperatyvius reikalavimus, keliamus teisėkūroje dalyvaujantiems subjektams, siekiant sukurti vientisą, nuoseklią, darnią ir veiksmingą teisės sistemą. 2. Teisėkūroje vadovaujamosi šiais principais: [...] 3) pagarbos asmens teisėms ir laisvėms, reiškiančiu, kad teisės aktų nuostatos turi užtikrinti ir negali paneigti Konstitucijoje, Europos Sąjungos teisės aktuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų asmens teisių ir laisvių, teisėtų interesų; [...] 6) aiškumo, reiškiančiu, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas; 7) sistemiškumo, reiškiančiu, kad teisės normos turi derėti tarpusavyje, žemesnės teisinės galios teisės aktai neturi prieštarauti aukštesnės teisinės galios teisės aktams, įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai turi būti rengiami ir priimami taip, kad įsigalioję kartu su įstatymu ar atskiromis jo nuostatomis, kurias šie teisės aktai įgyvendina.“

9.4. Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnis – „1. Seimo kontrolierius [...] priima sprendimą atsisakyti nagrinėti skundą, apie tai šio įstatymo 21 straipsnyje nustatyta tvarka informuodamas pareiškėją, jeigu: [...] 6) padaro išvadą, kad skundą nagrinėti tikslinga kitoje institucijoje ar įstaigoje. [...]. 4. Jeigu skundo tyrimo metu paaiškėja šio straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės, skundo tyrimas nutraukiamas.“

9.5. Viešojo administravimo įstatymo (toliau – VAI) 3 straipsnis – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujami šiais principais: [...]; 4) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą viešojo administravimo subjektams turi būti nustatyti laikantis šio įstatymo nustatytų reikalavimų, o viešojo administravimo subjektų veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. [...]; 10) proporcingumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus; [...].“

10. Kiti teisės aktai

10.1. Vyriausybės 2006-08-29 nutarimu Nr. 831 patvirtinto Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašo (toliau – Aprašas):

4 punktas – „4. Neįgaliesiems studentams, atitinkantiems aprašo 6 punkto reikalavimus, teikiamos šios finansinės pagalbos priemonės: 4.1. specialiesiems poreikiams tenkinti – 50 procentų socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio tikslinė išmoka kas mėnesį; 4.2. studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti – 3,2 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytos bazinės socialinės išmokos dydžio tikslinė išmoka už kiekvieną semestrą įstojuosiuose ir aukštąsias mokyklas ir studijuojantiems jose valstybės biudžeto lėšomis nefinansuojamose vietose.“

6 punktas – „Finansinės pagalbos priemonės teikiamos Lietuvos Respublikos piliečiams arba kitų valstybių piliečiams ir asmenims be pilietybės, deklaravusiems nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje [...] ir atitinkantiems visas šias sąlygas: 6.1. jiems nustatytas 45 procentų ar mažesnis darbingumo lygis arba sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis; 6.2. po negalios nustatymo aukštojoje mokykloje studijuoja pirmą kartą, t. y. nebaigę atitinkamos pakopos studijų [...].“

8 punktas – „8. Neįgalus studentas, norintis gauti finansinės pagalbos priemones [...] pateikia aukštajai mokyklai tiesiogiai arba registruotu paštu, arba elektroniniu paštu, arba elektroniniu būdu per aukštosios mokyklos studijų informacinę sistemą: [...]; 8.3. laisvos formos prašymą suteikti finansinės pagalbos priemones, kuriame turi būti nurodytas neįgalaus studento,

pageidaujančio gauti finansinės pagalbos priemonės, vardas ir pavardė, [...] mokėjimo įstaigos, kredito įstaigos ar kito mokėjimo paslaugų teikėjo pavadinimas ir sąskaitos numeris; [...].“

12 punktas – „12. Sprendimą dėl finansinės pagalbos priemonių skyrimo ar teikimo nutraukimo priima aukštoji mokykla, kurioje studijuoja neįgalus studentas.“

18 punktas – „18. Aprašo (išskyrus aprašo 5 punktą) nuostatų įgyvendinimą koordinuoja NRD. NRD sudaro su aukštosiomis mokyklomis finansinės pagalbos teikimo neįgaliesiems studentams sutartis (toliau – sutartis), skiria lėšų neįgalių studentų finansinės pagalbos priemonėms, prižiūri, kaip šios lėšos naudojamos.“

10.2. Vyriausybės 2017-03-01 nutarimu Nr. 149 (Vyriausybės 2020-09-23 nutarimo Nr. 1037 redakcija) patvirtinto Socialinių stipendijų skyrimo ir administravimo tvarkos aprašo (toliau – Socialinių stipendijų aprašas):

3 punktas – „Lėšas, skirtas socialinėms stipendijoms mokėti, paskirsto bei sprendimus dėl socialinių stipendijų priima, jas skiria ir išmoka Fondas.“

13 punktas – „Studentas, norėdamas gauti socialinę stipendiją, Aprašo 12 punkte nurodytais laikotarpiais privalo Fondui per Stipendijų ir finansinės paramos studentams informacinę sistemą „Parama“ (toliau – IS „Parama“) elektroniniu būdu pateikti Fondo direktoriaus nustatytos formos paraišką. Paraiškoje studentas pateikia šiuos savo asmens duomenis: [...] studento mokėjimo sąskaitos, į kurią turėtų būti pervedama socialinė stipendija, numerį ir kredito įstaigos pavadinimą, pažymi, kurį Įstatymo 82¹ straipsnio 2 dalyje nurodytą kriterijų atitinka. [...].“

14 punktas – „Pildančio ir pateikiančio Fondui paraišką per IS „Parama“ asmens tapatybę nustatoma naudojantis Valstybės informacinių išteklių sąveikumo platformos asmens tapatybės nustatymo elektroninėje erdvėje paslauga. Išimtiniais atvejais, jei asmens tapatybės neįmanoma nustatyti naudojantis nurodyta paslauga ir dėl to asmuo negali prisijungti prie IS „Parama“ ir pateikti paraiškos, asmuo iki paraiškų pateikimo termino pabaigos turi atvykti į Fondą ir: 14.1. pateikti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, kuris, įsitikinus asmens tapatybę, grąžinamas asmeniui; 14.2. įstaigoje prisijungęs prie IS „Parama“ užpildyti paraišką socialinei stipendijai gauti.“

24 punktas – „Skirtą socialinę stipendiją Fondas perveda į studento paraiškoje nurodytą studento mokėjimo sąskaitą [...].“

10.3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011-08-12 įsakymu Nr. V-1666 patvirtinto Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, skyrimo tvarkos aprašo (toliau – Tikslinių išmokų aprašas):

3 punktas – „Tikslines išmokas aukštųjų mokyklų studentams skiria aukštosios mokyklos, jų išmokėjimą administruoja Fondas.“

5 punktas – „Fondas koordinuoja Aprašo nuostatų įgyvendinimą, remdamasis sutartimis su aukštosiomis mokyklomis, skiria lėšas tikslinių išmokų mokėjimui, vykdo tikslinių išmokų išmokėjimą studentams pagal aukštųjų mokyklų pateiktus sąrašus [...].“

8 punktas – „Fondas, vadovaudamasis Aprašu, su ŠMSM suderina ir tvirtina tikslinių išmokų administravimo tvarką.“

10.4. Valstybinio studijų fondo direktoriaus 2012-04-16 įsakymu Nr. VI-29 patvirtinto Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, administravimo tvarkos aprašo (toliau – Tikslinių išmokų administravimo aprašas):

6 punktas – „Studentas, siekiantis gauti tikslinę išmoką, arba jo įgaliotas asmuo teikia patvirtintos formos (Administravimo aprašo 1 priedas) prašymą tikslinei išmokai gauti (toliau – Prašymas). [...].“

7 punktas – „Prašymas teikiamas elektroniniu būdu, prisijungus prie Fondo informacinės sistemos. Jei studentas dėl objektyvių aplinkybių negali pats elektroniniu būdu pateikti prašymo, studento įgaliotas asmuo studento vardu gali pateikti prašymą raštu. Kartu su prašymu įgaliotas asmuo turi pateikti teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintą įgaliojimą. Tokiu atveju raštu pateikto prašymo duomenys yra suvedami į Fondo informacinę sistemą.“

14 punktas – „Paskirtą tikslinę išmoką Fondas perveda į Sąrašė ar Papildomame sąrašė nurodytą studento asmeninę banko sąskaitą kiekvieną mėnesį iki einamojo mėnesio 27 dienos

įskaitytinai. [...]. Tikslinė išmoka gali būti pervedama tik į tikslinę išmoką gaunančio studento vardu atidarytą atsiskaitomąją sąskaitą.“

Priedas – „PRAŠYMAS SKIRTI TIKSLINĘ IŠMOKĄ [...]

3. Banko duomenys:

Sąskaitos numeris	L	T																		
Kredito įstaigos pavadinimas																				

Tyrimui reikšminga teismų praktika

11. *Konstitucinio Teismo:*

2012-10-31 nutarimas byloje Nr. 21/2009-32/2009 (KT Nutarimas-2):

„Dėl Vyriausybės 2001-01-25 nutarimu Nr. 86 „[...] patvirtintų Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų 61 punkto (2006-09-27 redakcija) atitikties Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. [...] Nuostatų 61 punkte [...] buvo nustatyta: „Ligos [...] pašalpos pervedamos į pašalpos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiame banke. [...]. Pažymėtina ir tai, kad KT 2009-09-02 nutarime yra konstatavęs:

– įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, kuris dėl sveikatos sutrikimų (ligos, nelaimingo atsitikimo, profesinės ligos, įgimtų sveikatos sutrikimų ir pan.) laikinai ar nuolat neįgijo arba neteko galimybių apsirūpinti iš darbo ar verslo pajamų, arba šios galimybės jam labai sumažėjo, negautų atitinkamos socialinės paramos ir (arba) invalidumo pensijos; [...].

– negali būti nustatytas ir toks teisinis reguliavimas, kad Konstitucijoje garantuotos asmens, kuris dėl sveikatos sutrikimų (ligos, nelaimingo atsitikimo, profesinės ligos, įgimtų sveikatos sutrikimų ir pan.) laikinai ar nuolat neįgijo arba neteko galimybių apsirūpinti iš darbo ar verslo pajamų, arba šios galimybės jam labai sumažėjo, teisės į invalidumo pensiją įgijimas ir jos išlaikymas būtų susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis, kurių nors institucijų ar pareigūnų subjektyviais sprendimais arba kitomis aplinkybėmis, kurios neskatintų asmenų rūpintis sveikata. [...].

Vadinasi, Vyriausybė, įstatymų leidėjo pavedimu ginčijamame Nuostatų 61 punkte [...] nustatydamą įstatyme įtvirtintos ligos pašalpos mokėjimo tvarką, pagal Konstituciją negalėjo šios pašalpos mokėjimo susieti tik su tokiu vieninteliu mokėjimo būdu (paskirtos pašalpos pervedimu į pašalpos gavėjo turimą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje), neproporcingai pasunkinančiu ligos pašalpos gavimą ar darančiu jį apskritai neįmanomą, jei skiriamos pašalpos gavėjas neturi asmeninės sąskaitos kredito įstaigoje, esančioje Lietuvos Respublikos teritorijoje, arba galimybės pasinaudoti turima sąskaita kredito įstaigoje dėl jo sveikatos būklės ar kredito įstaigos veiklos yra ribotos. [...]. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Nuostatų 61 punktas [...] tiek, kiek jame nustačius, kad „ligos [...] pašalpos pervedamos į pašalpos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas ligos pašalpas jų gavėjams, prieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui. [...].“

2014-02-14 nutarimas byloje Nr. 19/2012 – „[...] Vyriausybė turėjo įgaliojimus Nuostatuose nustatyti Įstatyme įtvirtinto šio įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamos nedarbo draudimo išmokos mokėjimo teisinio reguliavimo įgyvendinimo tvarką, t. y. turėjo įgaliojimus nustatyti nedarbo draudimo išmokos mokėjimo tvarką, *inter alia* nedarbo draudimo išmokos mokėjimo būdą. [...]. Pažymėtina, kad Vyriausybė, įgyvendindama šiuos jai įstatymų leidėjo suteiktus įgaliojimus, atsižvelgusi *inter alia* į teisės į nedarbo draudimo išmoką įgyvendinimo specifiką (vertinant teisę įgyvendinantį subjektą, jo galimybes aktyviai veikti įgyvendinant teisę), galėjo nustatyti ne tik konkrečius nedarbo draudimo išmokos mokėjimo būdus, bet ir pasirinkti, ar nedarbo draudimo išmoka gali būti mokama vienu, ar keliais mokėjimo būdais. [...]. Atsižvelgiant į

išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Nuostatų 39 punktas tiek, kiek jame nustačius, kad „nedarbo draudimo išmoka pervedama į jos gavėjo nurodytą asmeninę sąskaitą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje“, nebuvo nustatyta dar ir kitokių būdų mokėti įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis skiriamas nedarbo socialinio draudimo išmokas jų gavėjams, neprieštaravo Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.“

12. *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika* – 2023-01-21 nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1002-502/2022:

„[...] valdžios institucijų sistema yra sukurta taip, kad kiekviena institucija turi jos paskirtą atitinkančias priskirtas funkcijas, kompetenciją, kurių privalo laikytis (žr. 2013-12-27 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-2141/2013). Kiekvienas viešojo administravimo subjektas veiklą vykdo teisės aktais nustatytos kompetencijos ribose. Kompetencija kaip kompleksas tam tikrų priemonių (uždaviniai, funkcijos, teisės ir pareigos, veiklos formos ir metodai) yra svarbiausia administracinio teisinio statuso sudėtinė dalis (žr. 2014-01-20 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-293/2014).

[...] Viešojo administravimo subjekto administracinį teisinį statusą sudaro tokie elementai kaip uždaviniai, funkcijos, teisės ir pan. Kiekvieno šio elemento vaidmuo nurodytame kontekste yra skirtingas, todėl jie negali būti tapatinami arba tam tikros analizės (sisteminės, loginės ir t. t.) būdu iš vieno išvedami kiti. Tai reiškia, kad viešojo administravimo subjekto administracinis teisinis statusas juridiskai turi būti aiškiai ir konkrečiai apibrėžtas teisės aktuose (2013 m. liepos 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1405/2013). Viešojoje teisėje taikomi įstatymo viršenybės ir teisinio apibrėžtumo principai lemia tai, kad visi viešojo administravimo subjektai turi tik tokius įgaliojimus, kurie jiems suteikti konkrečiomis teisės aktų normomis ir svarbu, kad institucijos, vykdydamos įstatymais joms priskirtą veiklą, veiktų tik taip, kaip numato teisės aktai (2012-01-26 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-257/2012; 2014-03-27 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-727/2014; 2015-07-31 nutartį administracinėje byloje Nr. A-1547-502/2015). Kitaip tariant, viešojo administravimo subjektas turi tik tuos įgalinimus, kurie jam yra konkrečiai suteikti ir plečiamas kompetencijos ribų aiškinimas yra negalimas“ (2013-07-01 sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1392/2013; 2013-07-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1405/2013; išplėstinės teisėjų kolegijos 2020-05-06 nutartis administracinėje byloje Nr. A-3146-261/2020).

Tyrimo išvados

13. Apibendrinus Pareiškėjos skunde Seimo kontrolieriui nurodytas aplinkybes (pažymos 2 punktas) konstatuotina, kad ji skundžiasi tuo, jog Fondo pareigūnai jai neišmoka, jos nuomone, jai priklausančios tikslinės kompensacijos ir socialinės stipendijos, nes Pareiškėja neatidaro asmeninės sąskaitos kredito įstaigoje (Pareiškėja pageidauja, kad išmokos jai būtų išmokamos paštu), neturi „nei elektroninių valdžios vartų prisijungimų, nei el. parašo“.

14. Atsižvelgiant į Pareiškėjos skunde nurodytas aplinkybes, Fondo pateiktus paaiškinimus išskirtinos šios Pareiškėjo skundo dalys:

- 14.1. dėl tikslinės kompensacijos;
- 14.2. dėl socialinės stipendijos.

Dėl tikslinės kompensacijos

15. Apibendrinus šio tyrimo metu nagrinėtą teisinį reglamentavimą konstatuotina, kad vadovaujantis Įstatymu (pažymos 9.1 papunktis) ir Aprašu (pažymos 10.1 papunktis) iš valstybės biudžeto lėšų aukštųjų mokyklų studentams gali būti teikiama parama, tikslinės kompensacijos skyrimą administruoja aukštoji mokykla, kurioje studijuoja Pareiškėja, koordinuoja, prižiūri NRD.

Šio tyrimo metu, be kita ko, Fondas akcentavo, kad „Vadovaujantis Įstatymu, Nuostatais, Socialinių stipendijų aprašu ir Aprašu, Fondas skiria ir administruoja tikslines išmokas (Aprašo 6

punktas) ir socialines stipendijas (Socialinių stipendijų aprašo 3 punktas). Tikslines kompensacijas, vadovaujantis Aprašo 12 ir 18 punktais, skiria aukštosios mokyklos, o koordinuoja – NRD.“

16. Pažymėtina, kad Seimo kontrolierius NRD veiklą įvertino Pažymoje (šios pažymos 5.2.1 ir 5.2.3 papunkčiai) ir konstatavo, kad finansinę pagalbą (50 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio tikslinę išmoką specialiesiems poreikiams tenkinti bei 3,2 Vyriausybės nustatyto minimalaus gyvenimo lygio dydžio tikslinę išmoką už kiekvieną semestrą studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti; už šių finansinės pagalbos priemonių įgyvendinimo koordinavimą atsakingas NRD) remiantis Seimo kontrolieriui pateikta informacija (dokumentais), Pareiškėja jau gauna.

17. Apibendrinus pirmiau pateiktas išvadas, konstatuotina, kad Pareiškėjos skunde Seimo kontrolieriui nurodytos aplinkybės, susijusios su tikslinės kompensacijos mokėjimu, prirėikus, nagrinėtinos kitoje institucijoje, t. y. NRD. Taigi, vadovaujantis SKĮ 17 straipsnio 1 dalies 6 punktu (jeigu skundo tyrimo metu paaiškėja, kad skundas nagrinėtinas kitoje institucijoje, skundo tyrimas nutraukiamas; pažymos 9.4 papunktis), šios Pareiškėjos skundo dalies tyrimas nutrauktinas.

Dėl socialinės stipendijos

18. Apibendrinus šiam tyrimui aktualų teisinį reglamentavimą, konstatuotina, kad vadovaujantis Įstatymu (pažymos 9.1 papunktis) ir Socialinių stipendijų aprašu (pažymos 10.2 papunktis) sprendimus dėl socialinių stipendijų priima, jas skiria ir išmoka Fondas.

Pareiškėja, siekdama gauti socialinę stipendiją, nustatyta tvarka per IS „Parama“ turėjo elektroniniu būdu pateikti Fondo direktoriaus nustatytos formos paraišką, kurioje, be kita ko, turėjo nurodyti studento mokėjimo sąskaitos, į kurią turėtų būti pervadama socialinė stipendija, numerį ir kredito įstaigos pavadinimą. Be to, išimtiniais atvejais, jei asmens tapatybės neįmanoma nustatyti naudojantis nurodyta paslauga ir dėl to asmuo negali prisijungti prie IS „Parama“ ir pateikti paraiškos, Pareiškėja iki paraiškų pateikimo termino pabaigos galėjo atvykti į Fondą ir įstaigoje prisijungusi prie IS „Parama“ užpildyti paraišką socialinei stipendijai gauti.

Tuo atveju, jeigu socialinė stipendija paskirta, Fondas turi pervesti ją į studento paraiškoje nurodytą studento mokėjimo sąskaitą.

19. Nagrinėjamu atveju, šio tyrimo metu gautais duomenimis, Pareiškėja nėra teisės aktuose nustatyta tvarka elektroniniu būdu pateikusi Fondui nustatytos formos paraiškos socialinei stipendijai gauti (kartu nėra nurodžiusi mokėjimo sąskaitos, į kurią turėtų būti pervadama socialinė stipendija, numerio ir kredito įstaigos pavadinimo), nors apie finansinės paramos skyrimo tvarką Pareiškėja buvo išsamiai informuota (pažymos 7.2–7.5 papunkčiai).

Pažymėtina, kad vadovaujantis VAĮ įstatymo viršenybės principu (pažymos 9.5 papunktis) ir teismų praktika (pažymos 12 punktas) Fondo veikla turi atitikti VAĮ išdėstytus teisinius pagrindus, Fondas turi jo paskirtą atitinkančias priskirtas funkcijas, kompetenciją, kurių privalo laikytis. Fondas veiklą (uždavinius, funkcijas, pareigas) turi vykdyti pagal teisės aktais nustatytą kompetenciją. Viešojoje teisėje taikomi įstatymo viršenybės ir teisinio apibrėžtumo principai lemia tai, kad visi viešojo administravimo subjektai (taigi, ir Fondas) turi tik tokius įgaliojimus, kurie jiems suteikti konkrečiomis teisės aktų normomis, ir svarbu, kad institucijos, vykdydamos įstatymais joms priskirtą veiklą, veiktų tik taip, kaip numato teisės aktai.

Atsižvelgus į pirmiau nurodytas aplinkybes, konstatuotina, kad nėra teisinio pagrindo kaltinti Fondą biurokratizmu, nes Fondas, veikdamas tik pagal įstatymus ir kitus teisės aktus, negavęs nustatytos formos Pareiškėjos prašymo, neturi teisinio pagrindo svarstyti socialinės stipendijos skyrimo Pareiškėjai klausimo.

20. Apibendrinus pirmiau pateiktas išvadas, konstatuotina, kad ši Pareiškėjos skundo dalis atmetina, Fondo veikloje nenustačius biurokratizmo požymių.

21. Kartu Seimo kontrolierė atkreipia Pareiškėjos dėmesį ir į tai, kad kitos išmokos (tikslinės išmokos), kurias administruoja Fondas, vadovaujantis Tikslinių išmokų aprašu bei Tikslinių išmokų administravimo aprašu, skiriamos ir išmokamos panašia tvarka, kaip ir Socialinės stipendijos, t. y. prašymas dėl tikslinės išmokos turi būti pateiktas elektroniniu būdu, kartu nurodant sąskaitos numerį, į kurį turėtų būti pervesta tikslinė išmoka (nes „Tikslinė išmoka gali būti pervedama tik į tikslinę išmoką gaunančio studento vardu atidarytą atsiskaitomąją sąskaitą“). Jei Pareiškėja dėl objektyvių aplinkybių negali pati elektroniniu būdu pateikti prašymo, jos įgaliotas asmuo gali pateikti prašymą raštu. Tokiu atveju raštu pateikto prašymo duomenys yra suvedami į Fondo informacinę sistemą (pažymos 10.3 ir 10.4 papunkčiai).

22. Kartu Seimo kontrolierė atkreipia Pareiškėjos dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas, atsižvelgęs į išmokų paskirtį ir kitas aplinkybes, skirtingai vertina išmokų išmokėjimo tik vienu būdu, t. y., pervedimu į jų gavėjų nurodytas asmenines sąskaitas kredito įstaigoje, atitiktį Konstitucijai (pažymos 11 punktas).

SEIMO KONTROLIERĖS SPRENDIMAI

23. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 3 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Valstybinio studijų fondo pareigūnų veiksmų (neveikimo) tikslinės kompensacijos mokėjimo klausimais tyrimą nutraukti.

24. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 3 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė nusprendžia X skundą dėl Valstybinio studijų fondo pareigūnų veiksmų (neveikimo) socialinės stipendijos mokėjimo klausimais atmesti.

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė